

Dialog byl natočen ve čtvrtek 18. dubna 2013 v dopoledních hodinách v prostorách knihovny Filosofického ústavu AV ČR, Jilská 1, Praha 1, Staré Město.

MS: *Rád bych se zeptal, co pro vás znamená rok 1989? Jaké naděje jste do něj vkládala a jak se naplnily ...*

HKB: V roce 1989 jsem byla koncem září a začátkem října s dvaceti pěti účastníky literárně – historické studijní cesty v Praze. Bydleli jsme v hotelu Evropa, kde se pohybovalo několik tajných policistů, kteří dohlíželi na občany z východního Německa. Celá Praha byla zablokována trabanty a wartburgy. Protože jsem jezdila každé ráno s jednou nemocnou paní na Karlovo náměstí do polikliniky pro cizince, vypravovali mi taxíkáři poslední novinky. Všichni jsme věděli, že se v západoněmeckém vyslanectví skrývají uprchlíci z NDR. Bylo to napínavé, ale politický obrat v ČSSR jsem nečekala. Když 17. listopadu došlo k masakru na Národní třídě, byla jsem z toho zoufalá, protože jsem mohla pouze bezmocně přihlížet. Pak šlo vše velice rychle. Zpravodajství ve švýcarských médiích bylo sice obsírné, ale do Prahy jsem mohla přijet až na prezidentskou volbu.

MS: *To bylo 29. prosince 1989.*

HKB: Ano, byl to neobyčejně dojemný akt. Dějinným paradoxem ovšem bylo, že volbu prezidenta provedl komunistický parlament. Poslanci starého režimu Havla zvolili ve Vladislavském sále, z kterého přešel do Kostela všech svatých, kde složil slavnostní slib. Byl to symbolický moment, poprvé od roku 1948 proběhla v Praze svobodná prezidentská volba a Havel byl bezpartijní intelektuál.

MS: *To byla zvláštní volba.*

HKB: Neočekávaná. Ačkoliv v létě 1989 mi přátelé vyprávěli, že když se Havel někde objeví, lidé volají: „Ty jsi náš prezident.“ Tyto spontánní reakce mě překvapily, ačkoliv jsem o disidentském hnutí byla informovaná ze západních médií a emigrantských pramenů. Před volbami byla Praha plná plakátů s textem „Havel na Hrad“ a před budovou, kde sídlilo Občanské fórum, jsme skandovali jeho jméno, dokud nevyšel na balkon. Panovala neuvěřitelně euforická nálada. Nadšení, že konečně máme svobodu, bylo hmatatelné.

... Intelektuálové, a ne politici ...

MS: *Havel záruka svobodných voleb ...*

HKB: Naděje a nadšení naneštěstí velmi brzy vyprchaly, protože intelektuálové a disidenti, kteří převzali moc v této zemi, nebyli bohužel zkušenými politiky.

MS: *Byli to intelektuálové, filozofové.*

HKB: Ať už byli, či nebyli filozofy, o politické práci nevěděli skoro nic. Měli ideály o demokracii a občanské společnosti, kterou chtěli uskutečnit, ale v praxi zklamali. Vystřídali je neoliberálové pod vedením Václava Klause, kteří provedli transformaci. Pod jejich křídly rozpoutala média v létě a na podzim 1992 kampaň proti protagonistům z roku 1968. Bývalí hrdinové Pražského jara byli osočováni, že zavinili sovětskou okupaci a normalizaci, že byli komunisté, i když reformní. Když jsem na podzim 1992 napsala rozhovory s českými a slovenskými intelektuály o připravovaném rozdělení Československa, dostala jsem se do potíží. V redakci Basler Zeitung nechtěli uvěřit tvrzení profesora Eduarda Goldstückera, který byl 1968 předsedou Svazu spisovatelů a po Sametové revoluci se vrátil nazpět z Anglie, o nové vnitřní emigraci, kterou se bránil proti útokům. Naštěstí vyšla v Neue Zürcher Zeitung zpráva o mediální kampani v ČSFR a můj článek šel do tisku.

... Naděje a rozčarování ...

MS: *Se změnami, které v roce 1989 proběhly, si lidé spojili naděje, po kterých následovalo rozčarování.*

HKB: Rozčarování následovalo hlavně ze změn ekonomických struktur. V hlavách mnoha občanů se od roku 1948 usídlila socialistická pracovní morálka. Představovali si, že s navyklým pracovním tempem dosáhnou kapitalistických vymožeností a s politickými změnami se automaticky dostaví blahobyt. Ještě dnes občas slychávám: „V pátek těžko někoho najdete a odpoledne už vůbec ne“. Dříve se často odjíždělo na chalupy už ve čtvrtek večer a nikdo se nad tím nepozastavoval. Vládla takzvaná pohodička.

MS: *Ano, někteří z nás měli snahu socialisticky pracovat a kapitalisticky žít.*

HKB: Mladá generace, která vyrůstala po roce 1989, má naštěstí už jiné představy.

... Jiný průběh změn ...

MS: *Rád bych se zeptal, zda si myslíte, že zlom, který nastal v roce 1989, se dal očekávat, když z Moskvy přicházel „jiný vítr“, spojený s volbou Michaila Gorbačova.*

HKB: Glasnost a Perestrojka přinesly převratné změny především v bývalém Sovětském Svazu, v satelitních státech se náhlý zvrát očekávat nedal. Hrstky disidentů tvořily malá procenta, v některých zemích, jako v Bulharsku nebo v Rumunsku, tvrdý režim jejich existenci vůbec nepřipustil. V každém socialistickém státě probíhal zlomový rok 1989 jinak. V Polsku došlo k zvrátu totality na jaře a v létě, Berlínská zeď padla 9. listopadu a o den později odstoupil bulharský prezident Todor Živkov. V Praze chtěli studenti 17. listopadu připomenout 50. výročí zavření českých vysokých škol a uctít památku medika Jana Opletala a studentů, zastřelených a odvečených do nacistických koncentračních táborů. Symbolický pochod z Albertova skončil brutálním zásahem takzvaných „červených baretů“ na Národní třídě. Následovalo založení Občanského fóra, studentská a generální stávka, a především masové demonstrace, které zpečetily konec totalitního režimu, jehož reprezentanti rezignovali po urputných vyjednáváních teprve v prosinci.

... Komunismus a minulý režim ...

MS: *Rád bych přešel ještě před rok 1989. Jak vnímáte význam komunistické ideologie? Občas užíváte slovo socialismus. Tato fáze společenského vývoje měla být nahrazena finální fází komunismu. Jak se díváte na usilování o tvorbu lepší společnosti, byl komunismus „cestou do záhuby“? Léta před rokem 1989 to potvrdila.*

HKB: Do záhuby šel reálný socialismus již dávno předtím. Idea komunismu je velice stará. Volnost, rovnost, bratrství patřily k premisám nejen Velké francouzské revoluce. Již naši husité si představovali, že budou žít v rovnostářské, bratrské společnosti. V Táboře házeli zpočátku peníze, šaty a celé osobní vlastnictví, do velkých kádí. Z ideálních představ zůstalo pouze oslovení „bratře“ a „sestro“, velmi brzy nastoupila nová společenská hierarchie. Idea beztřídní společnosti se objevovala v celém dějinném vývoji. Když Karel Marx a Bedřich Engels v roce 1848 vydali Komunistický manifest, definovali ideální, spravedlivou společnost, bez vykořisťování. Modifikace socialistických teorií se objevovaly až do konce devatenáctého století a do počátku první světové války, kdy se socialističtí předáci proměnili v nacionalisty a zapomněli na proletářskou solidaritu. Smutný konec představuje rok 1917, kdy v Rusku bolševický puč ukončil terorem slibný vývoj tzv. buržoazní únorové revoluce. Tragické následky „Velkého října“ zažila tato země v reálném socialismu od roku 1948. O ničení ekonomických, politických, demokratických a kulturních struktur, včetně jejich

nositelů - „zbytečných lidí“, „buržoazních elementů“ a jiných „třídních nepřátel“ - bylo napsáno a řečeno více než dost.

... Mírné pozitivum? ...

MS: *Dnešní člověk si to těžko dokáže představit. Domníváte se, že ideologie, která byla hlásána 41 let, neměla alespoň drobné pozitivum.*

HKB: Zajisté, přinesla sociální vymoženosti pro „pracující lid“ a pod heslem „Kdo nejde s námi, jde proti nám“ zúčtovala s protivníky režimu, kteří „skončili na smetišti dějin“. Tyto prvoplánové změny doprovázela morální devastace. Vzpomínám na profesora Karla Kosíka, který byl v redakční radě Literárních novin, kde jsem jako studentka absolvovala praxi. Kosík v té době připravoval druhé vydání Dialektiky konkrétního a vysvětlil mi mimo jiné, že charakter českého národa byl nejdříve zlomený Mnichovskou dohodou, když jsme se museli vzdát bez boje části pohraničních území. Pak následovalo šest strašných let německé okupace, holocaust, systematická likvidace inteligence a kolaborace. Po okupaci muselo odejít tři a půl milionu českých Němců, což byla podstatná rána nejen ekonomická, ale i morální. Katastrofu dovršila komunistická ideologie, která slibovala lepší svět. Sedlo jí na vějičku spousty mladých lidí a komunisté vyhráli volby v roce 1946, byli nejsilnější stranou a demokracie do roku 1948 pokulhávala.

MS: *Dá se říci, že lidé režim s touto ideologií zvolili díky tomu, že cítili naději v poválečných časech*
...

HKB: Oni ho nezvolili! 25. února 1948 došlo ke komunistickému puči. Díky výsledkům voleb z roku 1946 se stal předsedou vlády Klement Gottwald, ministrem vnitra komunista Václav Nosek, který infiltroval policejní aparát svými stoupenci, vybudoval silnou StB a inscenoval první procesy s nepohodlnými lidmi. Ve vládě zasedalo 9 komunistických ministrů z 26. Noskovi se podařilo vyvolat vládní krizi a aktivovat Lidové milice. Z Moskvy přiletěla do Prahy posila 400 členů NKVD, doprovázená ministrem zahraničí Valerianem Zorinem. Demokratičtí ministři podcenili nebezpečnou situaci a podali demisi, kterou prezident Beneš pod Gottwaldovým vlivem přijal. Noskovi lidé se postarali o zatýkání protivníků. „Vítězný únor byl dobře zorganizovaný puč, jeho tragické následky jsou notoricky známé.

... Jistoty ...

MS: *Myslíte si, že je obtížné hledat pozitivum ... Mnozí z nás si minulý režim spojí s „jistotami“.*

HKB: Ekonomické jistoty byly zaručené pro všechny občany, kteří se nebouřili, takzvaně konstruktivně pracovali, byť po socialisticku, nepodepisovali žádné protesty, nepsali prezidentu Husákovi, na všech schůzích hlasovali jednohlasně, ani se nedokázali zdržet hlasování, aby se jejich děti dostaly na gymnázia a vysoké školy. Chovali se oportunisticky, protože jim podle jejich mínění nic jiného nezbyvalo. Politické procesy a disciplinární řízení byly samozřejmě odstrašujícími příklady. Sověti fungovali jako poradci, nejdříve NKVD, později KGB. Naše StB nezůstala v ničem pozadu. Z tohoto pohledu to byla hrozivá doba. Dobře si na ni vzpomínám z dětské perspektivy. Naučili jsme se žít dvojitým životem a věděli, že nesmíme říkat veřejně, o čem se doma mluví a co si naši rodiče skutečně myslí.

MS: *Rozhodně to neslo známky ponížení.*

HKB: Bylo to zastrašující. Strategii zastrašování během německé okupace obnovili komunisté. Dokonce používali stejného instrumentaria. Plakáty jako „Nepřítel naslouchá“ nebo „Zachvátí-li tě, zahyneš“ byly oblíbenou propagandou za obou totalitních režimů, pouze symboly nepřátel se

změnily. Bolševické strašidlo se přetransformovalo v krvavého psa Tita.

MS: *Přišel rok 1968 a s ním i nejisté jistoty ...*

HKB: Od roku 1962 se liberalizovalo, protože hospodářství se dostávalo do stále katastrofálnějšího stavu a muselo se modernizovat. Všechny reformy, za kterými stál Ota Šik a jeho spolupracovníci z Ekonomického ústavu, byly diskutovány na takzvané bázi, proti vůli konzervativních funkcionářů. Opatrný Antonín Novotný důvěřoval Otovi Šikovi, protože se znali z koncentračního tábora Mauthausen, kde byl Šik internován od roku 1940 až do osvobození americkou armádou 5.května 1945.

MS: *Myslíte, že režim, který zde byl před rokem 1989, bylo možné reformovat, demokratizovat? Ekonomové na to pohlížejí jako na iluzi.*

HKB: Šikova takzvaná „třetí cesta“, kterou propagoval a přednášel o ní i na univerzitě v St. Gallenu, by byla bývala realizovatelná, kdyby se skutečně tehdy uvedla v život. Tato šance v roce 1968 tady teoreticky byla. Prakticky byla však neproveditelná, protože sevření kleští socialistických zemí okolo ČSSR bylo neprodyšné. Když se u nás demokratizovalo, brousil si na nás zuby nejen Leonid Brežněv, ale i tak zvaný Kozí duch, Walter Ulbricht, jeho nejlepší žák. Věrolomní socialističtí „bratři“ vyzývali naše politické představitele ke schůzkám, kde jim chtěli napravit hlavu, aby opustili domněle kontrarevoluční cestu. Alexander Dubček byl velmi slušný člověk, ale bohužel žádný dobrý politik, protože potlačoval ve svém vědomí reálné nebezpečí a odmítal si uvědomit, že se řítíme do zkázy.

MS: *Lidé ho měli rádi ...*

HKB: My jsme ho skutečně milovali a ctili, protože to byl jeden z mála pořádných lidí v politické reprezentaci. Dubček byl 5. ledna zvolený jako nepopsaný list. Za ním následovali další noví politici, ke kterým jsme chovali důvěru. Vše vypadalo na povrchu dobře, z obklíčení socialistickými zeměmi, jejichž vedení se snažilo zabránit nákaze socialismu s lidskou tváří, nebylo však úniku.

... Ideologie ...

MS: *Hovořili jsme o komunistické ideologii minulého režimu. Jak nahlížíte na ideologii jako takovou? Musí člověk mít kompas, jenž mu říká ...*

HKB: Člověk nemusí mít žádný ideologický kompas. V demokracii se řídí občané kompasem slušnosti a spravedlnosti. Ve Švýcarsku, kde žiji od 25. října 1969, mi trochu trvalo, než jsem pochopila, co je demokracie a skutečná svoboda.

MS: *To znamená, že nemusí být člověk stoupencem ideologie.*

HKB: Ideologie, která je totalitní, jako v socialismu anebo fašismu, ať je hnědá, černá nebo rudá, je vždy antidemokratická a omezuje společenskou a individuální svobodu.

... Emigrace ...

MS: *Protože ideologie šla proti lidem, rozhodla jste se emigrovat.*

HKB: Rozhodla jsem se z pošetilých důvodů. Mnoho lidí následovalo do Švýcarska své partnery. Dostávala jsem rok dopisy, abych přijela. Když jsem se konečně odhodlala, zjistila jsem, že rok emigrace může člověka změnit a důvod mého příjezdu se vytratil. Byla jsem nešťastná a trvalo několik let, než jsem pochopila, že jsem vytáhla lepší kartu. Musela jsem znovu začít studovat, protože můj diplom z Karlovy Univerzity byl neplatný. Pouze Německo a Rakousko uznávají tyto

diplomy, vždyť UK byla nejstarší středoevropskou univerzitou, založenou roku 1348. Pracovala jsem s Italkami a Španělkami u běžícího pásu v letecké společnosti Swissair. Přitom jsem se učila německy a připravovala se na jazykové zkoušky na univerzitě. Začala jsem na jaře 1970 znovu, od proseminářů.

MS: *Můžeme to říci asi takto. Vybrala jste si mezi dvěma zly. Když zůstanete v Čechách, budete nucena snášet ideologii, nebo ve Švýcarsku budete muset začít znovu, ale budete svobodná.*

HKB: Když se člověku nevede dobře, svobodu nevnímá. Podetnuté kořeny, ztráta domova a nulová perspektiva k návratu produkují stesk, který naštěstí za pár let přejde.

MS: *Nečekala jste, že se do Československa vrátíte.*

HKB: Ne, vůbec jsem to nečekala. Bylo to největší překvapení, že jsem se sem mohla vrátit.

... Emigrace a krajané ...

MS: *Při této příležitosti bych se zeptal, jak někdo, kdo emigruje, udržuje kontakty se svými krajany? Do Švýcarska odešlo mnoho lidí, sama jste zmínila Otu Šika.*

HKB: Švýcarsko přijalo 13 000 uprchlíků z Československa, často odešly celé rodiny a komunity. Nejdůležitější pro mne byl kontakt s domovem. Vedla jsem rozsáhlou korespondenci a odbírala všechny emigrantské knihy a časopisy, celé ediční plány.

MS: *To znamená 68 Publishers, Index ...*

HKB: Samozřejmě. Knihy z 68 Publishers od Zdeny a Josefa Škvoreckých z Toronta, z Indexu, který vydával Adolf Müller v Mnichově. Daniel Stroj tam vedl nakladatelství poezie Obrys. V Anglii vycházely Rozmluvy, v Itálii Pelikánovy listy, v Paříži legendární Svědectví Pavla Tigrida. V Curychu se etablovaly Konfrontace a Polygon. Protože jsem v Curychu studovala v hlavním oboru slavistiku a dostala na základě pražského studia po prvním semestru poloviční asistentké místo, měla jsem možnost knihy objednávat i pro slovanský seminář. Samozřejmě jsem se s krajany stýkala, ale nejsem žádná krajanská aktivistka. Ti, kteří ve Švýcarsku studovali, jsou integrovaní. Také jsem se musela integrovat, přestrukturovat své myšlení však neznamena vzdát se vlastní identity. Do krajanských spolků nechodím, pouze výjimečně na kvalitní koncert, zajímavý film nebo přednášky hostů v Prahy a z Brna. Příspěvky platím ze solidárních důvodů. Vyhýbám se společenstvím, která si při 30° C pečou husy, zapíjejí je plzeňským pivem a posléze hlaholí vlastenecké zpěvy, dojde i na ruské písně. Jsem na jiné straně barikády, mám dvě duše, jak psal Goethe. Jednu švýcarskou, která slyší na jméno Kanyar a jednu českou, jménem Beckerová.

MS: *Ptal jsem se, protože někteří Češi svou identitu chtějí rychle zapomenout. Snaží se být součástí národa, který mu poskytl možnost žít svobodně.*

HKB: Člověk si musí zachovat svou vnitřní identitu. Po letech ve Švýcarsku mám i švýcarskou identitu, ale české kořeny nehodlám vymazat. Jsem samozřejmě jiná, než kdybych se narodila v Basileji, kde se cítím doma. Ale jsem doma i v Praze. Jako historička zpracovávám sociální a politická témata švýcarských dějin 20. století. Protože pocházím zvenčí, nemám zábrany tahat zapomenuté kostlivce ze skříní a vybírám si kritická témata, jako jsou uprchlíci, Židé, Sintí, Romové a světští. Moje empatie k těmto menšinám, které nemají stejná práva jako majorita, je logická.

... Vznik Charty 77 ...

MS: *Rád bych se zeptal, jak jste ze Švýcarska vnímala vznik Charty 77.*

HKB: Samozřejmě, že jsem Chartu 77 sledovala od jejího vzniku. Byl to statečný, idealistický signál demokracie, kontrastující s prolhanou fasádou oficiální normalizace. Moji přátelé Chartu podepsali mezi prvními a museli nést konsekvence. Nadaci Charty profesora Janoucha jsem také podporovala. Jiří Pelikán ve svých Listech pravidelně referoval o represích režimu a činnosti signatářů. Podstatnou informační roli sehráli Vilém a Helena Prečanovi, kteří rozesílali zprávy ze svého Dokumentačního střediska v Německu. Vilém Prečan uveřejňoval také erudované analýzy. Měla jsem štěstí se s profesorem Prečanem v zimě 2008 v Praze seznámit, umožnil mi spojení s pražskými archivy a muzei, když jsem vyhledávala dokumenty ke třem výstavám o Pražském jaru ve Švýcarsku 1968 – 2008. Poskytl mi přístup do Dokumentačního střediska, které se stalo součástí Národního muzea, a podpořil mě velkoryse literaturou. Také profesor František Janouch mi tenkrát velice pomohl.

MS: *Soudíte, že Charta 77 byla důležitá pro mravní napřímení a pozdější vývoj po roce 1989?*

HKB: Jako morální imperativ sehrála nejen v disentu centrální roli. Destabilizovala i tehdejší politický systém, který reagoval nepřiměřenými sankcemi vůči signatářům. Antichartu podepsali kulturní a vědečtí pracovníci, někteří neradi, jiní z lhostejnosti, aniž by obsah Charty znali. Byl to jeden z paradoxů normalizace. Nejsem žádná idealistka, vím, že se angažovalo proti Husákovu režimu několik set lidí ...

MS: *Bylo to přes tisíc.*

HKB: Díky tomu, že se Charta podepisovala i v roce 1989. Většina národa žila během normalizační doby spokojeně.

MS: *Někdo by řekl ve spánku.*

HKB: Nebyl to žádný spánek. Dnes tak oblíbená paušalizace zapomíná, jaká úžasná kultura u nás vznikla v šedesátých letech, a ta beze zbytku nezmizela. Díky tomu, že nás proslavila nová filmová vlna, studovali na pražské FAMU studenti ze socialistických států až do Sametové revoluce. Alternativní a disidentští umělci pořádali během normalizace koncerty, výstavy a hráli v bytových divadlech. Zakázaní autoři publikovali v ilegálních edicích, opisovaly se nejen knihy, ale i časopisy. Vědci pořádali přednášky a semináře, tajně se studovala teologie. Neoficiální kultura byla kvalifikována jako protistátní činnost, její aktéři byli pronásledováni a odsuzováni do vězení. Na to se také rádo zapomíná a populističtí politikové vychvalují „statečný průměr“, který se neangažoval. Objektem nostalgického srovnávání se „socíkem“ nejsou ovšem kulturní vymoženosti, ale sociální jistoty, které socialistický stát poskytoval. Investoval do sociálního a zdravotního pojištění, a tyto přednosti po roce 1989 zmizely do nenávratna nejen u nás, ale i v jiných postsocialistických zemích.

... Demokracie ...

MS: *Koncem komunistického režimu byla často skloňovaným slovem demokracie. Jak nahlížíte na toto občanské právo? Chtěli jsme ji, dostali jsme ji. Nyní, po více jak dvaceti letech s ní nejsme spokojeni. Co pro vás jako pro exulantku demokracie znamená?*

HKB: Ráda bych jen upřesnila, že exulanti opouštěli svou vlast například po prohrané bitvě na Bílé hoře, jako poslední biskup českokobratrské církve, J. A. Komenský. Nikdo jim v tom nebránil a nová katolická nomenklatura se obohatila zkonfiskovanými protestantskými statky. Obohacování na úkor uprchlíků zůstalo stejné. Avšak emigrace ve 20. století vypadala jinak. Jsem emigrantka ve třetí generaci, rodina mého otce pochází ze Sedmihradského Saska, v jedné zemi jsme se narodili a v jiné žijeme. Nemusela jsem dramaticky utíkat přes dráty, přijela jsem legálně vlakem ze Skandinávie, kde mi vystavili vízum pod podmínkou, že se tam nevrátím. Švýcarské občanství jsem zakoupila pro sebe a svého syna před třiceti lety. Tradice přímé demokracie ve Švýcarsku zaručuje svobodu myšlení a

rozhodování. Chodíme hlasovat a můžeme spolurozhodovat o zákonech. Můžeme podepisovat politické a sociální iniciativy, které parlament a vláda buď schválí, anebo neschválí, v pozitivních případech se o nich hlasuje. Když se mi něco nelíbí, mohu to říci, ale musím počítat s konsekvencemi. Málem jsem přišla o místo kvůli výstavě o cizincích ve Švýcarsku 1798 - 1998, kterou jsem instalovala na univerzitě v Basileji. Po roce a čtvrt mě přece jen nepropustili. Byla to moje svobodná volba, vystavit problematyczny materiál. Nikdo mě za to nezavřel, nebil a ani mi nenadával. Díky demokratické, humanitní tradici, které si ve Švýcarsku nejen vážím, ale věnuji se jí i profesně.

... Potřeby demokracie ...

MS: *Co podle vás potřebuje demokratický řád? Mnohé jste naznačila ...*

HKB: Vedle konsekventní práce, disciplíny a sociálního jednání, pozitivní politické myšlení, toleranci a občanskou odvalu.

MS: *Schopnost hovořit, argumentovat, analyzovat.*

HKB: Nejen to, verbální rovina nestačí. Člověk se musí angažovat, nesedět u televize a rozčilovat se, že ve všech novinách píší to samé. V Čechách existuje celá síť neziskových organizací a společností, ve kterých se může kdokoli sociálně uplatnit, nejen finančními příspěvky, ale i konkrétní pomocí. Úžasné pozitivní byly aktivity mladých lidí před prvními přímými prezidentskými volbami, které bohužel dopadly jinak, než si mladí aktivisté představovali. Bylo by skvělé, kdyby svoji energii investovali i nadále v prospěšné, demokratické akce a nemlčeli ke korupci a pochybnému politikaření a ozvali se proti šmejdům, jak říkal Václav Havel. Trochu idealismu nikomu neuškodí.

MS: *Demokracie, pokud má být demokracií, musí mít aktivního člověka, ale také otázku transcendentní - otázku ideálů.*

HKB: Ano, ale ideál se musí realizovat. Nesedět pouze v kavárně, dát si dvojku vína, zapálit cigárko a říkat: „To by bylo, kdyby ...“ Dalším stupněm diskuse je uskutečnění jejích výsledků. Realizace a seberealizace v konkrétní práci, nejen v osobních vztazích a v rodině, ale i ve společenském angažmá. Mladá generace to velmi pravděpodobně ví, těm starším zkazil socialismus prázdnými frázemi o práci jako základu společnosti chuť skutečně pracovat. Občané musí i o svou společnost dbát.

... Občanská společnost a demokracie ...

MS: *Važte si občanské společnosti! Považujte ji za nezbytný prvek demokracie založené na politických stranách.*

HKB: Nejen na politických stranách.

MS: *Uvedl jsem to proto, že bývalý prezident Václav Klaus občanskou společnost považoval za cosi, co jde proti demokracii samé.*

HKB: K tomu bych se ani nechtěla vyjádřit. Takové tvrzení nelze kritizovat, protože je to absolutní nonsens. Občanská společnost je založená nejen na teoretických právech občanů, ale na jejich uplatnění v praxi. Já si svých občanských práv vážím, protože jsem si je musela zasloužit, neměla jsem je od začátku. O mém občanství rozhodovaly dvě komise, nezkomaly můj kádrový profil, jako v socialistickém zřízení, ale informovaly se o mé každodenní práci, občanské morálce a mých zájmech. Nemusela jsem předvádět žádné divadelní produkce, pouze se normálně chovat, nepodvádět a nekrást.

MS: *Soudíte, že problém české demokracie je v tom, že nám „spadla z nebe“? Lidé dostali politickou svobodu, ale nyní neví, jak s ní naložit. Očekávají, že někdo vše za ně zařídí.*

... Krok do minulosti ...

HKB: To co říkáte, charakterizuje socialistický způsob myšlení. V socialismu občané neměli skutečná práva, otec stát rozhodoval a rád viděl útek do soukromí, jakékoliv veřejné angažmá mimo stanovené hranice masových organizací bylo nežádoucí.

MS: *Bylo paradoxní, že i za totality museli lidé chodit k volbám, což je jeden z atributů demokracie.*

HKB: Bohužel to nebyly žádné svobodné volby ale předem jasná fraška o reálné socialistické totalitě. Vedly se falešné statistiky o jednohlasném hlasování, o tom „jak budujeme“ a „jak předhoníme“, kterým nikdo nevěřil. Byla to „hra na jako“, kterou jsme hráli jako dívka školou povinná.

... Nevážená či nechtěná demokracie ...

MS: *Lze se domnívat, že lidé si neváží demokracie. Člověk by se mohl ptát, zda je demokracie pro český národ vůbec vhodná.*

HKB: Demokracie je pro náš národ velmi vhodná, existovala zde do Mnichovské dohody v září 1938. První republika měla pouhých 20 let na upevnění demokratických principů, které byly od začátku podryvané nerealistickou ideou jednotného československého národa. Za Rakouska jsme měli výtečnou politickou reprezentaci nejen v T. G. Masarykovi, ale i v jeho předchůdcích, Františkovi Palackém, a Františkovi L. Riegerovi. Oba zastávali vyhraněnou koncepci české státnosti a založili politické strany. Jejich aktivity ve vídeňském parlamentu nebyly pouze konstruktivní a Masaryk dobrých 30 let pracoval na rozbití rakouské monarchie, ...

MS: *... abychom my Češi a Slováci mohli žít v demokracii.*

HKB: Ráda bych se zastavila u Masaryka, který v roce 1915 uprchl z politických důvodů do Švýcarska. Žil tam krátkou dobu, než odešel do Ameriky. K výročí upálení Jana Husa 6. července pronesl dvě vlastenecké řeči k členům českých spolků v Curychu a v Ženevě, ve kterých načrtl perspektivu obnovy naší státnosti. Rakouská vláda oficiálně protestovala a Masaryk Švýcarsko opustil. V roce 1918, když se počátkem prosince vrátil do Prahy, měl propracovaný koncept federálního státu podle švýcarského vzoru. Návrh československé federace představil ministr zahraničních věcí Beneš u Spojených národů. V nově vzniklém státě měli mít stejná práva Češi, Moravané, Slováci a Němci, stejně jako maďarské, polské a rusínské menšiny. K Československé republice patřila podle Versailleských smluv z let 1918-19 i Podkarpatská Ukrajina, kterou na podzim 1938 anektovalo Maďarsko a v roce 1945 Sověti.

MS: *Byli jsme státem mnoha menšin.*

HKB: A pro ty byla federace nejvhodnější státní formou. Osvědčený koncept bohužel ztroskotal na odporu všech politických stran, které se nechtěly dělit o moc s Němci. Národovecké heslo, 300 let jsme trpěli, už bylo v oběhu. Československo tak prohrálo možnost, stát se demokracií na pevných základech. Po volbách v roce 1935 vystoupila s podobným návrhem sudetoněmecká iredenta, která byla nejsilnější stranou s 1 milionem voličů. Na realizaci federálního systému bylo však už pozdě. Podruhé definitivně ztroskotala myšlenka československé federace po roce 1989, díky slovenským nacionalistům.

... Dialog, diskuse ...

MS: *Zmínila jste Masaryka, který říkal, že demokracie je diskuse. Jak vnímáte dialog v rámci demokratického státu? Umíme naslouchat? Umíme přijmout člověka, jeho názor? Umíme si ho vážit?*

HKB: Základem demokracie je skutečně diskuse, nejen její idea. Praktická diskuse je denním chlebem politiky. Tvrzení, že zde chybí politická kultura, se potvrdilo znovu během prezidentských voleb a po nich se bohužel potvrzuje denně. Opět se musíme vrátit k mnichovské tragédii na podzim 1938, kdy byla demokracie umlčená. Následující druhá republika byla smutnou kapitolou, v které se provalilo nechutné fašistoidní podhoubí, nejen okolo generála Gajdy. Demokraté, kteří se angažovali v odboji proti nacistické okupaci, byli většinou zlikvidováni. Na potenciálně nebezpečnou inteligenci provedlo gestapo zátah v prvních dnech okupace. Před únorovým pučem 1948 se díky silné komunistické straně skutečná demokracie obnovit nemohla. Následovala další emigrace a fyzické a psychické zdecimování třetího odboje. Nadějná vlna demokratizace během Pražského jara rychle skončila oportunistickou normalizací. Opozice z disentu přispěla 1989 k formování Občanského fóra, které se bohužel nestalo politickou demokratickou stranou. Diskuse o absenci politické kultury vypukla záhy po Sametu. Chybí jí pevné kořeny, které byly opakovaně narušovány.

... Nespokojenost se systémem ...

MS: *Dobrá, to je minulost, ale jak vidíte vývoj české demokracie, mnozí lidé jsou se současnou situací nespokojeni ...*

HKB: Léta jsme ironizovali Lenina, že svoboda je poznaná nutnost. Měl na mysli nutnost se politicky podřídit, zatímco opak je pravdou: Svoboda umožňuje demokratickou politickou diskusi. Cílem není protivníka zničit, zesměšnit, podvést, ale uzavřít s ním konsens. Každý musí začít sám u sebe.

MS: *Kdo je nespokojený, měl by se otevřeně podívat na svůj přínos.*

HKB: Měl by se angažovat v demokratických a obecně prospěšných organizacích. Měl by být aktivní nejen na chalupě a ve sledování bavičských pořadů.

... Demokracie - Češi a Švýcaři ...

MS: *Ještě bych se zeptal, co by se podle vás mohli Češi učit od Švýcarů v demokratickém systému?*

HKB: Švýcarsko má výhodu nepřerušeno demokratického vývoje, je od 16. století je neutrální zemí, která přijímala zprvu náboženské a později politické uprchlíky. Tato humanitní tradice je zakořeněná, stejně jako kultura politické diskuse. Bez ní by se federální soužití tří jazykově a mentálně diametrálně odlišných částí rozpadlo. Němečtí, francouzští a italští Švýcaři se vzájemně tolerují, rovnoprávná je i čtvrtá, nejmenší, rétorománská komunita, žijící v horách okolo Churu. Nezávislost od Německé říše a Habsburků si Švýcaři vybojovali sami a jsou na ni hrdí. První demokratickou ústavu jim oktrojovali Francouzi 1798, kteří za napoleonských válek zemi zplundrovali. Brzy se jich zbavili a založili svůj vlastní spolkový stát. Švýcarsko bylo chudá země, lidé z hor odcházeli do ciziny jako námezdní síly, i do Čech. Teprve konjunktura v 60. letech přinesla blahobyt. Švýcaři jsou lidé skromní, pracovití a šetrní, chovají se slušně, mají smysl pro spravedlnost a nepodvádí. Globalizace probíhá všude, ale vlastní kulturu Švýcaři nevyprodávají. Různé etnické skupiny mají své obchody, můžete si nakoupit turecké, čínské, thajské, indické, řecké a samozřejmě italské, španělské potraviny nebo se najíst v jejich restauracích. Avšak obchody s ruskými bábuškami a importovaným kýčem, jako na Starém Městě a na Malé Straně v Praze, tam neexistují. Tato korupce se tam nezahnídila.

MS: *To je však věc konkrétních lidí.*

HKB: Je to věc pražského magistrátu, jehož úředníci se nechají podplatit. V Čechách je mnoho věcí

spojených s korupcí, která se za socialismu vyvinula, ale nyní dosáhla nepředstavitelných rozměrů. Tady se dá vše koupit. V západních Čechách, v Karlových Varech, potkáváte stejné obchody s ošklivým sklem, podřadnými zlatými výrobky a falešnými granáty, jako v Praze. Obklopují i hotel Pupp a zdá se, že to nikoho neruší.

MS: *Nepřímo říkáte, že by si to Švýcaři asi nenechali líbit.*

HKB: To určitě ne. Problémem malého Švýcarska je migrace a azylová politika. Počet obyvatel vzrostl během několika let o jeden milion, v Basileji žije největší kurdská komunita v Evropě, která má potíže s tureckou komunitou. Národnostní skupiny z bývalé Jugoslávie se rovněž vzájemně nemilují. Jejich integrace není lehká a kriminalita stoupá. Další problémy představují migranti ze Severní Afriky. Vedle pohraničního města Basileje, žije v Curychu a Bernu 30% cizinců, kritická situace je v Ženevě a Lausanne.

MS: *Zřejmě bychom měli více pracovat, pokud se chceme přiblížit západním, či švýcarským standardům, že?*

HKB: Poctivě pracovat.

... Kapitalismus ...

MS: *Jak vnímáte význam obnovy trhu? Převzali jsme kapitalismus.*

HKB: Kapitalismus je jediná alternativa. Socialismus s lidskou tváří jsme si představovali v roce 1968. Tato možnost nebyla v roce 1989 reálná, zbývala pouze cesta ke kapitalismu a demokracii. Ke kapitalismu na zdravých základech, problematické je, že tady žádné základy neexistovaly.

MS: *Vše bylo státní ...*

HKB: Nejen, státní, vše bylo zruinováno. Reformovat se mělo už od roku 1963, plány však zůstaly na papíře. Po roce 1989 se naskytla šance vše znovu na solidní bázi přebudovat, nejen na spekulacích a podvodech.

MS: *Jinými slovy ne na krátkodobém výhledu, ale na dlouhodobé perspektivě. Byli zde lidé, kteří chtěli rychle zbohatnout a vy ostatní, plačte. Legislativa se rychle měnila, chyběly akceschopné soudy, které by dokázaly rychle rozhodovat.*

HKB: Bylo to tragické, protože lidé začínali v novém státě s mylnými představami. Rozpoutala se podnikatelská horečka, vychytralci chtěli rychle vydělat a rozkrádali, co se dalo. Vznikl nový pojem - tunelování, zanikly fungující firmy.

MS: *Byla to snadná příležitost.*

HKB: Byla to příležitost postavit hospodářství na revitalizované bázi. O roztodivných způsobech privatizace si nemusíme vyprávět.

MS: *Někdo by mohl namítnout, že hospodářství nebylo v dobrém stavu. Je logické, že společnosti, které působily na trhu, zanikaly. Naše ekonomika byla orientována na Východ. Cílem bylo přesměrovat se z východních trhů, které se rozpadly, na Západ.*

HKB: Nový trh s orientací na Západ se ovšem nedal budovat podvodníky, jako byl pan Kožený a jeho kamarádi.

MS: *Bohužel někteří lidé, kteří transformaci připravovali, tohoto pána chválí, jako Dušan Tříška, kterému Viktor Kožený dělal poradce.*

... Ozvěny minulosti ...

HKB: Zřejmě tím získal. Je to však nemorální. Je smutné, že socialistická amoralita se zaměnila za postkomunistickou amoralitu a v České republice se na zodpovědná místa dostali bezcharakterní egoisté.

MS: *Můžeme říci, že to byli lidé, kteří byli spojení s minulým režimem.*

HKB: Staré struktury.

MS: *Lze konstatovat, že takovým starým strukturám podal ruku i Václav Havel.*

HKB: Praviděpodobně své počáteční naivity později litoval. Velice hezky znělo: „Nejsme jako oni.“ Důsledkem však bylo, že se komunistům poskytlo až 11 měsíců času, aby si nakradené majetky převedli do nových společností a nakoupili privatizované objekty. Když jsem vybírala hotely pro studijní cesty, ptala jsem se po majitelích. Odpovědi byly konstantní, patřily bývalým důstojníkům a funkcionářům komunistického aparátu.

... Hodnoty ...

MS: *oHoHoHodfasjdúfjasdklfjůvnm*

Nejvyšší občanskou hodnotou je svoboda, a to jak v politickém, tak v ekonomickém smyslu. Rozhodnout se musím o své politické pozici, ale také jak jako občan budu moci přispět k rozvoji nejen osobního blaha, ale i společnosti. Jak uvažujete o otázce svobody, jíž jste se již dotkla?

HKB: Svoboda se nesmí zneužívat na účet spoluobčanů a škodit jim. Každý by měl mít mravní ideály, jaké nás učil Masaryk, a snažit se jimi řídit. Měl by k nim vychovávat své děti. Můžeme jen opakovat, že by každý měl žít čestně, pracovat a snažit se podporovat svůj stát. Konzumismus, který v Čechách nahradil socialismus, morální dimenze postrádá. Je absurdní, když se osobnosti ve vrcholové politice přátelí s mafiány. Vzpomeňte si na aféry kolem rodiny Kočků, s kterou se dobře naladěný sociální demokrat nechal fotografovat na Matějské pouti.

MS: *To byl však exces.*

HKB: Byl to Paroubek, kdo se s nimi přátelil.

MS: *Doufejme, že takové případy i v budoucnu média uveřejní. Soudíte, že lidé, kterým se dostalo svobody, s ní nakládat neuměli?*

HKB: Neřekla bych, že s ní neumí nakládat. Pouze se egoisticky koncentrují na vlastnické atributy, které vnímají socialistickými očima. Usilují o krásné bydlení, pěknou chalupu a reprezentativní auto. Nesmyslně se přitom zadluží a dostanou se do potíží, které se mohou tragicky vyvinout, když někdo ztratí zaměstnání, anebo onemocní.

MS: *Je na člověku, jak naloží se svým životem a komu se bude odpovídat. Problém v české společnosti je, že její občané nejsou dostatečně vnitřně svobodní. Když je člověk vnitřně svobodný, dokáže přestát turbulence a foukání větru, zachová si stabilitu, nebude podléhat náladám a vnějším vlivům.*

HKB: Vnější vlivům člověk podléhá vždy, i když je vnitřně svobodný. Do okolního světa patří nejen přátelé, ale i veškeré společenské struktury. Patří tam také neustále zmiňované ideologie. Člověk se sám musí rozhodnout pro svou vlastní cestu, kterou půjde a kterou by chtěl vštípit svým dětem, které se snaží vychovávat ve slušné lidi a v žádné chamtivce, kteří si před sebou valí čapkovskou kuličku.

MS: *Rozumím vám, ale abychom došli k takovým závěrům, potřebujeme roky či lépe řečeno generace, nemyslíte?*

HKB: V roce 1989 jsme říkali, že za 20 let se vše změní. Dvacet let už dávno uplynulo, zůstala však spousta nepříjemných úkazů, které jsou horší než za socialistické éry.

MS: *Můžete uvést příklad?*

HKB: Například již citovaná korupce. Když se mohou bourat chráněné památkové objekty jenom proto, že někdo úředníky podplatí, tak je to skandál. Když si někdo může v Karlově ulici a okolí otevřít jeden obchod vedle druhého s nepotřebnými suvenýry, znamená to, že tam velice pravděpodobně pere špinavé peníze.

... Úcta k druhému ...

MS: *Uvádíte, že se lidé nedobře chovají k vlastní tradici. Úcta k druhému není velká. Lidé se nesnaží udržovat pospolitost, a myslí pouze na sebe.*

HKB: Úcta k vlastní tradici byla v socialismu systematicky potlačovaná na úkor takzvaného internacionalismu, jímž se rozuměla sovětská kultura. Lidé, kteří úctu k člověku respektovali a něco pro ni dělali, byli výjimkami. Po roce 1989 se sice zavedly zdvořilé tituly, jako pan majitel, ale začaly se uctívat především pekuniární hodnoty.

MS: *Sluší se říci, že to byla teze Václava Havla, která dala sametové revoluci patřičný étos: „Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí ...“*

HKB: Tu však zpersifloval Václav Klaus, ...

MS: *... když řekl, že „pravda a láska“ zvítězila volbou Miloše Zemana na Hrad.*

HKB: Bylo to hanebné, abych použila Klausova slovníku. Během prezidentské kampaně v tomto roce se lhalo snad hůř než za socialismu. A kromě toho, patetická věta o vítězství pravdy a lásky nad lží a nenávistí, kterou Václav Havel používal, pochází od Jana Amose Komenského.

MS: *Je vidět, že jsme se od minulého režimu patřičně neoddelili. Bude trvat možná dalších 20 let, než dosáhneme běžný standard. Snad se dají věci rozvíjet tak, že si každý člověk dá nějaký cíl.*

HKB: Myslím si, že by se k demokracii, pravdě a spravedlnosti mělo vychovávat i ve školách. Není to pouze otázka rodinné výchovy, ale i zodpovědnost škol.

... Člověk ...

MS: *Ještě bych otevřel otázku proměny člověka, třebaže jsme se tohoto tématu už dotkli. Jaký byl podle vás člověk socialistický a jaký je člověk v kapitalismu. Vidíte nějaký rozdíl? Ptám se také, protože Václav Klaus říkal, že se pouze snažíme změnit systém, ale nechceme změnit lidi, protože by to bylo považováno za sociální inženýrství.*

HKB: Kvalifikovala bych to jako velmi populistickou tezi, protože bez změny myšlení nelze pozitivně

změnit ekonomii, která je výslednicí lidské práce. Pokud se nezmění myšlení a cíle, není možné změnit nic. Málem jsem řekla nadstavbu, tuto kategorii ...

MS: ... *nacházíme u Marxe.*

HKB: Nejen u Marxe. Základnu a nadstavbu převzal od Hegela. Mladý Marx byl jeho velkým obdivovatelem.

MS: *Myslíte si, že materialismus hlásaný v minulém režimu je v nás pevně zakořeněn?*

HKB: Bohužel ano.

MS: *Nejprve se musíme „najíst“, tedy uspokojit primární potřeby, a to ostatní necháme na později, až budeme dostatečně sytí.*

HKB: Není to pouze socialistický úkaz. Bertold Brecht říkal: „Nejdřív přichází žrádlo, potom morálka.“ To platí ve všech společnostech. Bohužel se tady mělo začít se změnami hned po Sametu. Správný čas se propásl.

MS: *Jednoduše jsme nevyužili příležitosti, která se naskytla. Byli jsme hospodářsky „na špičce“ zemí východního bloku.*

HKB: Když se socialismu odzvonilo s klíči, chtěli začít disidenti takzvaně od Adama. Jenže nevěděli, jak.

MS: *Byli to ...*

HKB: ... převážně intelektuálové.

MS: *Ovšem lidé, kteří připravovali proměnu ve společnosti, byli také ekonomové. Řekli si: „Když nastavíme zákon a parametry, člověk se bude sám nucen přizpůsobit. Nebudeme moralizovat, neboť to stejně nemá význam.“*

HKB: Není to zcela pravda. Havel moralizoval neustále. Každou neděli v televizi kázal o morálce. Mluvilo se o ní, ale v praxi se morálka vytratila. Praktická zlatá střední cesta se bohužel nenašla.

MS: *Myslíte si, že zde nedošlo k dostatečné proměně vnímání člověka. Člověk po roce 1989 si nahradil desku s nápisem: „Budujeme socialismus“ za novou - „Budujeme kapitalismus“. Došlo ke změně názvu, ale podstata zůstala nezměněna.*

HKB: Nemůžete člověka změnit ze dne na den, v žádném systému.

... Výzva? ...

MS: *Možná evolučně, postupnými kroky. Sama jste řekla, že mladí lidé mohou ledacos změnit.*

HKB: Ano, když pochopí, že se skutečně musí snažit. Když si chci otevřít nějaký podnik, musím tam pracovat od rána do večera, i o sobotách, jako to dělají všichni, kteří svobodně podnikají, jinak jim hrozí krach. Když zkrachují, budu muset začít od začátku. Naděje je v mladých lidech, kteří vědí, co chtějí a nebyli zkažení výchovou k egoismu a k pohodlnosti. Ti mají možnost něco dokázat. Do České republiky jezdím pracovat a mohu sledovat vývoj v různých kulturních institucích. Jsem šťastná, když se setkávám s mladými lidmi, kteří mají pozitivní názory, moderátně reagují na změny a dokážou rychle a přesně pracovat.

MS: *Domníváte se, že k základní hodnotové proměně společnosti může dojít, když to lidé přijmou za svůj úkol, anebo až po výměně generací?*

HKB: Myslím si, že i starší lidé mají neustále možnost se něco naučit, z potíží, které si sami způsobují, z negativního vytvořit pozitivní.

MS: *Nedělá to však mnoho lidí.*

HKB: Pokud jim nic jiného nezbyvá, musí se přizpůsobit. Pohodlí je zavádějící.

... Pokřivení ...

MS: *Říkáte, že mnozí z nás preferují „smrádek a teploučko“.*

HKB: To se říkalo dřív, když se topilo briketami. Dnes je to v pohodě, pohodový člověk ...

... Média ...

MS: *Rád bych otevřel téma, které je společensky důležité. Je to otázka médií. Sama jste začínala jako novinářka v Praze a působíte i ve švýcarských médiích. Zeptal bych se od lesa. Média pracují se slovy. Jaká je podle vás síla slov, díky slovům se do pohybu daly věci, které by mnozí vůbec nečekali.*

HB: Média jsou velice podstatnou složkou každé společnosti. Dokud se něco nedostane do médií, neexistuje to. Když dělám výstavu, musím zaktivovat média, aby probudila zájem. Média samozřejmě ovlivňují nejen politický, ale i sociální a kulturní systém. Problémem byla bulvarizace českých médií na počátku 90. let.

MS: *Dříve média byla služkou režimu?*

HKB: Zajisté, dnes jsou emancipovaná. Za dvacet let od Sametu se deníky a magazíny vyhranily, bulvár se přesunul do Blesku, také Reflex nepředstírá hlubokomyslnost a servíruje senzace, mnohdy na hranici vkusu.

MS: *Centrální média referovala o transformaci, obhajovala reformní kurz.*

HKB: Ano, zcela na začátku.

MS: *Když se podíváte, kolik zde bylo novinových titulů a srovnáte to s dneškem, je to veliký rozdíl. Nesmíme zapomínat, že podoba médií je odrazem společnosti.*

HKB: Samozřejmě, ale média stav společnosti nejen odráží, ale také spoluvytváří.

MS: *Ne nadarmo se nehovoří o demokracii, ale o médiokracii. Sama jste poukázala na fakt, že si média vybírají, o čem referovat budou a nebudou.*

HKB: To je svoboda volby a koncepce. Každý den, co jsem v Praze, čtu troje noviny Mladou frontu DNES, Lidové noviny a Právo. Prezidentské volby a vše, co se kolem nich dělo, jsem sledovala na internetu. Samozřejmě každé zpravodajství mělo a má odstíny a modifikace politické i sociální.

MS: *Musíme se ptát, zda to je, či není chybné?*

HKB: Není to chybné, ale projev svobody a demokracie. Svoboda informací je jedna ze základních svobod demokratické společnosti.

... Média a dialog ...

MS: *Dobrá, ale jak média přispívají k utváření dialogu?*

HKB: Například v současné době probíhají podstatné změny v Ústavu pro studium totalitních režimů. Zprávy a komentáře v tisku, videa z porad v internetu a diskuse v televizi, jsou reprezentativní ukázkou důležité funkce médií, jako prostředníka a partnera dialogu. Práce ústavu a jeho vedení byla naprosto v pořádku. Následné propouštění a osočování kvalifikovaných pracovníků je akcí politickou a vyústění nástupu levicového kurzu po prezidentských volbách. Díky rychlým reakcím médií jsme ale dobře informováni a můžeme si vytvořit vlastní kritický názor.

MS: *To je snad dobře.*

HKB: Pro pochopení motivace tohoto skandálního útoku z levičáckých pozic je užitečné spektrum názorů v médiích. Včera, 17. 4. 2013, jsem četla v Mladé frontě DNES, kontroverzní rozhovor Lukáše Jelínka s Danielem Hermanem a v Lidových novinách levicový komentář o ÚSTRKu a Danielu Hermanovi. Je zajímavé, jak se Lidovky posunuly z disidentských a později liberálních pozic směrem k levici, zatímco MF Dnes si zachovala objektivitu a kvalitu.

... Kvalita médií ...

MS: *Jak hodnotíte kvalitu českých médií? Novinářská obec irituje určité politické představitele.*

HKB: Když se Miloš Zeman ve své bývalé funkci nevybíravě vyjadřoval o novinářích, překračovalo to veškeré meze slušnosti. To samé dělal na Slovensku Mečiar. Zeman jako prezident je pro média štvavnaté sousto, další vývoj může být napínavý.

MS: *Ano, ale to se posunujeme kvalitativně jinam.*

HKB: Miloš Zeman média nesnášel a už opět začal s neomalenou rétorikou.

MS: *Ne nadarmo pojmenovává profesní skupinu hnůj a póvl.*

HKB: Jsou to hrubé urážky. Novináři jsou kvalifikovaní lidé, kteří se snaží dobrat pravdy. Investigativní novináři, jako je Jaroslav Spurný, pečlivě rešeršují a píší s rozmyslem. Spurný disponuje velkou osobní odvahou, zpracovává ožehavá témata a byl za své články fyzicky napaden. Ocenění, která dostal, si tvrdě zasloužil. Sleduji již léta týdeník Respekt a čtu se zájmem příspěvky Petra Třešňáka, Erika Tabery a komentáře Jana Macháčka. Respekt je kritický, nezkorumpovaný a velice kvalitní. Od začátku reprezentuje odvážnou opozici.

MS: *Měli bychom připomenout, že Respekt byl podporován Karlem Schwarzenbergem.*

HKB: Ano, od roku 1995, jestli se nemýlím, redakce seděla ještě v Křemencové ulici. Zakládali ho bývalí disidenti, prvním šéfredaktorem byl Ivan Lamper, kterého zastupoval Tomáš Pěkný. Další šéfredaktor, Vladimír Mlynář, odešel koncem 90. let do politiky a stal se ministrem. Jaroslav Spurný, Jan Macháček a další dobří novináři Respektu zůstali věrní.

MS: *Žijete ve Švýcarsku, tam máte prestižní noviny Neue Zürcher Zeitung. Ty se s českými médii nedají porovnávat.*

HKB: Neue Zürcher Zeitung je jedním z nejlepších periodik v německy mluvící oblasti. Kvalita jeho zpravodajství je jedinečná. V době, kdy jsem nesměla jezdit do Československa, bylo pro mne NZZ zdrojem zpráv o politické a kulturní situaci doma. NZZ přinášelo spolehlivé informace o zemích za

Železnou oponou. Přísluvečná je i jazyková kvalita. Abonuji NZZ od svých studentských let a bylo pro mne skutečnou ctí, přispívat do kulturní rubriky. Léta jsem psala literární kritiky a zprávy z kongresů, později i reportáže o České republice, pravidelně o situaci Romů, anebo o česko-německé problematice. Komentáře Cyrilla Stiegera a Ruedi Hermanna o české politice a jejich reportáže z postsocialistických zemí jsou skvělé, je to požitek i užitek je číst. Oba jsou dlouholetými korespondenty NZZ, konkurence je obrovská.

MS: *Nemáte někdy pocit, že zahraniční pozorovatelé vědí o České republice víc než Češi sami? Možná narážíme na míru vzdělanosti, na Západě jsou novináři vzdělaní lidé. Vystudovali prestižní univerzity, což čeští novináři nemohli.*

HKB: Prestižní univerzity nejsou zárukou kvalitní novinářské práce, buď někdo psát umí, nebo neumí. V dobrém textu se pozná i zodpovědná řešerše. Investigativní čeští novináři jsou zrovna tak kvalifikovaní, jako zahraniční. Stylistická kvalita nebo neschopnost postavit solidní větu, špičková úroveň či ubohý provincialismus, ty jsou všude stejné.

MS: *Můžeme říci, že se podle vás do českých médií kope neoprávněně.*

... Kulturní národ? ...

HKB: I bulvární Blesk má své oprávnění, jeho kvalitu nemohu posoudit.

MS: *Majitel tohoto bulvárního plátku má švýcarský kapitál.*

HKB: Ano, švýcarská agentura Ringier sídlí v Curychu a je specializovaná na bulvární tisk. Snad ještě během Sametové revoluce získala v Praze vydavatelská práva. A nejenom v Praze, na celém bývalém Východě, je to výnosný obchod.

MS: *Mělo by též zaznít, že existovala představa, že Češi nepotřebují bulvár, protože jsou kulturní národ.*

HKB: Abych se nezasmála. Bulvár není pouze Blesk. Otázku jsme už nadhodili. V počátcích transformace se začala místní média bulvarizovat, protože publikum bylo vyhládlé po senzaci. Tvrdit, že Blesk a televize Nova zničily český ušlechtilý vkus, je zpozdilé. Poslední dobou tíhne k bulvarizaci Právo, které přináší denně stále více zpráv o kriminalitě a jiných aférách. V internetu je to ještě nápadnější. Naštěstí si udržuje velmi dobré kulturní zpravodajství, nejen v Salonu. Když ostatní printmédiá na svých internetových stránkách referovala o Zemanových vybočeních z normy, Právo se spokojovalo s rubrikou kriminálních případů.

MS: *Karel Hvizďala hovoří o pop-novinách. Je to snaha podávat zprávy zábavně ...*

HKB: Anebo zábavu přímo vytvářet. Podívejte se na televizní pořady, většina programů patří k takzvané pokleslé kultuře. To není žádná česká anomálie, ale globalizovaný jev.

MS: *Přála byste si, aby v Čechách vyrostl silný kulturní deník?*

HKB: Taková je Mladá fronta DNES, se spolehlivým zpravodajstvím a solidní úrovní. Není náhoda, že Dnes jsou nejčtenější noviny. Blesk dosáhne možná většího nákladu, ale to jiná kategorie. Hospodářské noviny si zachovaly dobrou tradici.

MS: *Jejich vlastníkem je Zdeněk Bakala, kterému patří také Respekt.*

... Minulost a vyrovnávání se s ní ...

MS: Na konci našeho dialogu bych otevřel téma, které je spjato s vyrovnáváním se s minulostí. Češi prožili 41 let komunistické totality. Jak to podle vás posuzují? Narazila jste na Ústav pro studium totalitních režimů, který vznikl za vlády Mirka Topolánka. Měli jsme zde Ústav pro vyšetřování zločinů komunismu, v jehož čele stál zemřelý Václav Benda. Jak vidíte nutnost přemýšlet o minulosti? Komunisté, to byla strana, která podle mnoha lidí měla být postavena mimo zákon. S komunisty se neskončilo, neboť se předpokládalo, že tato strana postupem času zanikne.

HKB: Komunisté mají bohužel velkou voličskou obec.

MS: Sbírají hlasy nespokojených voličů ...

HKB: Jsou to populisté. Vyrovnávat se s minulostí je velmi těžké. Neplatí to jen o komunistické, nýbrž o totalitní minulosti všeobecně. Poučným příkladem jsou oba státy, které vznikly po rozpadu Třetí Říše, vyrovnání s minulostí jim způsobilo těžké problémy. Denacifikace v NSR a NDR probíhala pokud možno bezbolestně, úředníci, soudci a policisté se brzy vrátili na stará působiště, v NDR se přejímaly i mírně upravené staré uniformy, ale především tam jedna totalita vystřídala druhou. Pouze příslušníci SS měli potíže, ale pomáhaly jim jejich tajné organizace doma i v zahraničí. Procesy s válečnými zločinci vedli nejdříve Spojenci, později většinou bývalí nacističtí soudci, jak známo bez velkého nadšení. Především se všichni snažili dokázat svou nevinu, tvrdili, že pouze vykonávali pouze rozkazy. U nás jsme se roku 1989 od totality sice osvobodili, ale v podstatě jsme se s ní nevyrovnali. Výsledky soudů s komunistickými provinilci jsou v podstatě žalostné. Zklamání občané začali už na počátku 90. let nostalgicky vzpomínat na sociální jistoty a bezstarostnost „zlaté totality“, kdy se otec stát o ně postaral. Členská základna komunistické strany zvedá hlavu.

MS: Možná se mladá generace bude rodičů ptát, co dělali před rokem 1989.

HKB: Doufám, že se ptají. Většina občanů z minulého režimu profitovala, pokud se přizpůsobovali, nikdo jim příkoří nečinil. Bylo málo výjimečných lidí, kteří si zachovali vnitřní svobodu, kterou předávali svým dětem.

MS: Myslíte si, že je nutné mít pro výklad historie instituci jako je ten nešťastný ÚSTR.

HKB: Samozřejmě, že zde musí být ústav, který by dal prostor kvalifikovaným historikům zkoumat minulost a dobírat se pravdy. Nešťastný vývoj, ke kterému v posledních dnech došlo, je bohužel výsledkem prezidentské volby. Je absurdní, že se mohlo něco takovému udát.

MS: Někdo může říci, že sociální demokracie a komunisté na tom mají zájem.

HKB: Sociálnědemokratickou stranu po roce 1989 založili bývalí komunisté. Její charakter je diametrálně odlišný od klasické sociální demokracie.

MS: Myslíte si, že díky tlakům ÚSTRu hrozí v budoucnosti jiný výklad historie?

HKB: Myslím, že nehrozí, protože tady žije dostatek normálních lidí, kteří vědí, jaká minulost skutečně byla a jaká je současnost. Doufám, že se tito rozumní lidé ohradí proti nesmyslnému vývoji v ÚSTRu, budou protestovat v parlamentu i v médiích, která je podpoří a zabrání dalším katastrofám. Současná ředitelka ÚSTRu, která se dostala do své funkce protekcí a podvodem, nesplňuje svým vzděláním a morálním charakterem požadavky pro zodpovědné místo, které zastává.

P.S.:

MS: Jak jste se zúčastnila obnovy demokracie?

HKB: Psala jsem pravidelně do švýcarských médií o průběhu transformace v Československu a v České republice, měla jsem v Basler Zeitung svůj fejeton se snadno zapamatovatelným titulem Prag, Karlova ulice. Referovala jsem o politickém, kulturním a sociálním vývoji, dělala rozhovory s významnými osobnostmi, psala reportáže a recenzovala překlady české odborné literatury, beletrie a poezie. Analyzovala jsem historii a poměr mezi Čechy a Němci, což stále ještě patří k neuralgickým otázkám, jak se ukázalo v prezidentských volbách. Specializovala jsem se na pražskou německou literaturu a kulturu, vedla o ní kurzy a studijní cesty. Přednášela jsem o české a slovenské kultuře, historii a dějinách umění a pořádala v rámci akademických cest tématické studijní okruhy s obsáhlou dokumentací. Spolupracovala jsem s nadací Pro Helvetia v Praze a Bratislavě, která podporovala rozvoj kultury v ČR a SR během transformace (1992-2005). Z celkem 23 výstav, které jsem koncipovala a instalovala, byla jedna věnovaná dílu a působení Jana Amose Komenského a tři Pražskému jaru a Švýcarsku 1968-2008.

MS: Co jste říkala na rozdělení Československa na dvě samostatné republiky?

HKB: O tomto historickém aktu, jeho důvodech a důsledcích, jsem přednášela a publikovala.

MS: Děkuji vám za pohledy na transformaci ze švýcarské perspektivy ...